

МЕТЕОНІМИ В СЕМАНТИКО-СЛОВОТВІРНІЙ СИСТЕМІ ПРАСЛОВ'ЯНСЬКИХ ЕКСКЛЮЗИВІВ

Ірина НЕЧИТАЙЛО

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри російської мови і літератури
Київський національний лінгвістичний університет
Київ (УКРАЇНА)
e-mail: vnech@i.com.ua
УДК 81–115'44'37:811.16'282
<https://orcid.org/0000-0001-8595-5874>

DOI 10.25128/2304-1222.21.52.05

ABSTRACT

The article is devoted to the semantic and word-formation evolution of Proto-Slavic dialectal verbal metonyms. The aim of the article is to establish regularities of semantic and derivational evolution of Proto-Slavic dialectisms on the material of meteorological fragment of vocabulary; analyze semantic history of Proto-Slavic word stems and specifics of weather nominations in the proto-lingual dialects. The object of research is Proto-Slavic localisms, motivated by verbs *kuriti, *kydati, *meṭi, *migati, *mīgīti, *moknṭi, *moriti, *morskati / *morzgati / m^ʙrskatiati, *moršiti, *mьršiti, *mьrgoliti, *mьrgati, *mьréti, *mьrgoliti, *m^ʙrknṭi, *mьršiti, *mьzgnṭi, *mьždžati / *mьždžiti, *mьžiti, *muzgati. The regularities of formation of Proto-Slavic dialectal meteorological vocabulary in semantic, derivational and linguo-geographical aspects are revealed in the work; systematization and comparison of Proto-Slavic deverbatives are improved; the semantic, derivational and localization approaches to modeling of metonyms are combined in a fundamentally new way; new information on the participation of dialect vocabulary in the conceptualization of the reality is obtained. The obtained data can form a basis for the reconstruction of the Proto-Slavic language.

Key-words: Proto-Slavic dialectism, deverbative vocabulary, semantic transformations, models of semantic derivation, isoglosses, metonyms.

Статтю присвячено семантико-словотвірній еволюції праслов'янських діалектних метеонімів-девербативів. Метою дослідження є встановлення закономірностей семантико-словотвірної еволюції праслов'янських діалектизмів на матеріалі метеорологічного фрагмента лексики; аналіз семантичної історії праслов'янських основ і специфіки номінацій погоди у праслов'янському діалектному масиві. Об'єкт дослідження – прамовні локалізми-метеоніми, вмотивовані дієсловами праслов. *kuriti, *kydati, *meṭi, *migati, *mīgīti, *moknṭi, *moriti, *morskati / *morzgati / m^ʙrskatiati, *moršiti, *mьršiti, *mьrgoliti, *mьrgati, *mьréti, *mьrgoliti, *m^ʙrknṭi, *mьršiti, *mьzgnṭi, *mьždžati / *mьždžiti, *mьžiti, *muzgati. У роботі розкрито закономірності формування праслов'янської діалектної метеорологічної лексики в семантико-словотвірному та лінгвогеографічному аспектах; *вдосконалено* систематизацію та зіставлення праслов'янських девербативів; принципово по-новому *поєднано* семантико-словотвірний і локалізаційний підходи в побудові семантико-словотвірних моделей розвитку дієслівних праслов; *одержано* нові відомості про участь діалектної лексики в процесах концептуалізації навколишньої дійсності. Дослідження прамовних діалектизмів кожної зі слов'янських мов з урахуванням усіх мікрзон дозволяє створити нову базу для розв'язання проблеми реконструкції праслов'янської мови.

Ключові слова: праслов'янський діалектизм, девербативна лексика, семантична трансформація, моделі семантичного словотвору, ізоглоси, метеоніми.

Artykuł poświęcony jest semantycznej i słowotwórczej ewolucji meteonimów w dialektach prasłowiańskich. Celem artykułu jest ustalenie prawidłowości przekształceń semantycznych i słowotwórczych dialektizmów prasłowiańskich na materiale meteorologicznego fragmentu słownika. Przedmiotem badań są prasłowiańskie lokalizmy, motywowane czasownikami *kuriti, *kydati, *meṭi, *migati, *mīgīti, *moknṭi, *moriti, *morskati / *morzgati / m^ʙrskatiati, *moršiti, *mьršiti, *mьrgoliti, *mьrgati, *mьréti, *mьrgoliti, *m^ʙrknṭi, *mьršiti, *mьzgnṭi, *mьždžati / *mьždžiti, *mьžiti, *muzgati. W pracy ujawniają się prawidłowości tworzenia prasłowiańskiego dialektalnego słownictwa meteorologicznego; ulepszona systematyzacja i porównanie deverbatywów prasłowiańskich; semantyczne, derywacyjne i lokalizacyjne podejścia do modelowania meteonimów

są łączone w całkowicie nowy sposób; uzyskuje się nowe informacje na temat udziału słownictwa gwarowego w konceptualizacji rzeczywistości. Uzyskane dane mogą stanowić podstawę do rekonstrukcji języka prasłowiańskiego.

Słowa kluczowe: dialektyzm prasłowiański, słownictwo deverbatywne, przekształcenia semantyczne, modele derywacji semantycznej, izoglosy, meteonimy.

Етимологічні славістичні студії кінця минулого і початку нинішнього століть свідчать про продуктивність підходів до груп ексклюзивної діалектної лексики, яка може відбивати різні проблемні аспекти прамови, – праслов'янських діалектизмів (ПД). Цим лексемам, що належать до обмежених зон terra Slavia, присвячено праці О. М. Трубочова, Ж. Ж. Варбот, Т. І. Вендіної, Р. Еккерта, О. Ф. Журавльова, Р. В. Болдирєва, Л. В. Куркіної та ін., які довели теоретичну й методичну обґрунтованість звернення до цих унікальних рефлексів прамови. **Актуальність** дослідження ПД зумовлено численними доказами їхньої багатоаспектної ролі в реконструкції прамовних станів.

Статтю присвячено значному фрагментові вказаного прамовного блоку – метеорологічній лексиці, зосередженій в архаїчних крапкових зонах Славії. Перед дослідником постає **мета** визначення у масі архаїзмів слов'янських мов семантичних та дериваційних особливостей регулярного і нерегулярного утворення ізольованих рефлексів прамови – метеонімів, аналіз яких є неможливим без притягнення *структурно-генетичної* та *лінгвогеографічної методик порівняльно-історичного мовознавства*. Активно залучено також техніки *компонентного* та *семантико-словотвірного аналізу*. Обравши **завданнями** розв'язання питань походження, розвитку і поширення ПД-метеонімів, вважаємо за необхідне встановити склад цієї лексичної мікросистеми, дослідити інвентар словотвірних засобів та семантичних перетворень віддієслівної праслов'янської лексики на позначення погодних явищ, що збереглася в діалектах мов сучасних слов'ян. Сподіваємося також на виявлення генетичних зв'язків у семантиці та дистрибуції ПД, які можуть свідчити про міграції та контактну взаємодію на теренах Палеославії.

Особливо виразним у цьому відношенні видається плювіальний блок – лексика на позначення дощу. Заслуговує на увагу та обставина, що в російській мові не збереглося рефлексів праслов. *mъrskati, однак похідні від нього праслов'янізми виявлено у ряді російських діалектів. Дієслівні варіанти *morskati / *morzgatі / m^hrskati, які позначали "стьобати, бити" [2: 517], мотивували у праслов'янській мові найменування *morzga, що зустрічається лише у російських діалектах: російськ. *морозга* "бус, бусенець, ситуха, ситовник, найдрібніший дощ" (півн.) [1: 911], *морозга* "дрібний дощик (арханг.), *морозга* "дрібний з памороззю дощ", "дрібний дощ" (арханг., волог., северодвін., твер.), "дощ зі снігом" (арханг.) [3 XX: 5–7]. Спільним для всіх deverбативів є те, що в їхній значеннєвій структурі збереглося значення характеру дії, а також того, хто здійснює цю дію (січе). Слід зазначити, що *морозгою* зветься не дощ взагалі, а дрібний, і ця ознака є

визначальною, недаремно його іноді порівнюють з борошном, просіяним крізь сито (*ситуха, ситовник*), або з туманом, імлюю, сутінками, примарою (як під час туману), перехідним і тому небезпечним станом від п'ятми до світла (пор. російськ. *мерцать, меркнуть, морок* "дрібний дощ" (костром.), *морокуша* "дрібний рясний дощ" (іван.) [3 XX: 5–6]. Як вказують автори Етимологічного словника слов'янських мов, перед нами виключно російське, причому діалектне утворення. Традиційно ця лексема включається до великої групи споріднених найменувань: *mogga (польська назва річки Mroga), *mьrgaсь "дрібний дощ", *mьrgota "туман", *mьrgoliti "моросити". За межами слов'янських мов зафіксовано широкий балтійський матеріал кореляцій: латиськ. *mēġa, maġa, mārga* "тихий дощ", литовськ. *mirgė* "миготіти", *mārgas* "строкатий" та ін. [3 XX: 5].

Парадигматичний варіант праслов. *mьzgъ – російськ. діал. *мозг* "сира, похмура погода" (псков., твер.), *мозг* "тс.; невідчепність; настирність" [1: 876]. Можливо, їх стосується і пізня похідна форма з оглушенням кінцевих голосних укр. діал. *мускóта* "сльота" (угор.), *москóта* "слякоть" (угор.). Можна припустити, що етимологічно наближеними до лексем праслов. *mьzga / *mьzgъ є праслов. *mьxь, литовськ. *mūsos* множ. "пліснява", латинськ. *muscus* "мох", норв. діал. *musk* "пилюка, дрібний дощ", дат. діал. *musk* "пліснява" також із походженням від індоєвроп. *meu(≡)- "вологий, брудний; мастити, мити" [3 XXI: 19–20].

Дієслово праслов. *moršiti "моросити" вважається похідним від *mogь, що порівнюється з праслов. *morzga, *mьrgoliti, *mьrgati, *mьršiti, спорідненими зі згаданими вище праслов. *morskati / *morzgati, m'ṛskati, які позначали "стьобати, бити" [3 XIX: 241; 2: 517]. Віддієслівне ім'я праслов. *moršь відбилося в наш час у російськ. діал. *мóрошь*, род. в. -а та -у, чол. р. "хмарна погода" (томськ.), *мóрошь*, жін. р. (те ж, що і *мóрок* "непогожа, похмура погода") [3 XIX: 241], білор. діал. *марóша*, чол. р. "дрібний дощ" (гродн.). Тут також доречно згадати вторинні російськ. *мóрось*, жін. р. "найдрібніший дощ" [1: 911], діал. *мóрось* "дрібний мрячний дощ (арханг.), укр. діал. *мóрос'* "мокра, сира, з тривалим дощем погода" (правобер. поліськ.), білор. діал. *мóрась* "дрібний дощ" (могильов.), *мóрысь* "дрібний дощ, туман" (Чауси), *мóрась* "дрібний дощ" (гродн., могильов.), "дрібний дощ з туманом" (гродн.). Про давнє поширення цього діалектизму свідчать також його парадигматичні варіанти: російськ. діал. *моросá* "дрібний рясний дощ" (костр.), "дуже дрібний дощ, мряка" (Мордовія), "дрібний мрячний дощ" (арханг.), "мряка, мжичка" (яросл.), білор. діал. "дрібний дощ; повільна людина"

(турів.) [3 XIX: 241; 4: 70]. Тут найменування дощової погоди, дощу здійснилося за схемою "дія" → "діяч".

Значеннєва еволюція охопила також дієслово стану праслов. *mьrēti "мріти, ледь виднітися", що втілилося в утворенні імені дії праслов. *mьr'a, яке відобразило особливий стан погоди – мряку. Його континуанти утворюють досить цікаву російсько-українську ізоглосу: російськ. діал. *мря*, жін. р. "непроникний туман, під час якого йде густий сніг" (катеринб.) [1: 928], *мря*, жін. р. "густиий туман, під час якого густий сніг вкриває землю" (катеринб.), укр. діал. *мря* "мряка; туман; імла; дрібний дощ" (західн.) [2: 528]. Тут можна також відмітити похідні російськ. діал. *мря(на)* "дрібний осінній дощ", укр. діал. *мрич*, род. в. -і, жін. р. "туман, імла" [3 XXI: 131]. Сутність семантичної трансформації основи праслов'янського дієслова полягає в актуалізації компонента процесуальності, ускладненого формальними ознаками імені. Компонент опадів, очевидно, виник з еволюцією семантики діалектизму.

Корінь дієслова праслов. *mьžiti "мрячити, затягати хмарами" у поєднанні з суфіксом *-elь-* мотивував появу праслов. *mьželь – вузькодіалектного похідного, що зумовило появу російсько-білоруської ізоглоси: російськ. діал. *мжель* "дрібний дощ, мжичка" (брян., західн.-брян.), *мжэль* "тс." (західн.-брян.), білор. діал. *мжель* "імла" (східн.-гомельськ.) [3 XXI: 180; 4: 32]. Однорідність значень (позначення опадів), спосіб утворення ("дія" → "діяч") та ареально обмежений характер перелічених лексем дозволяє зарахувати їх до складу ПД.

У російській мові відлунком субстантивованого прикметника праслов. *mors<ьпъjъ є *морошень* "непогожа похмура погода" (приамур.). Спостереження за семантикою цього давнього іменника дають підстави вважати віднесеність його значення до розряду ознаки за дією, що сполучається із якостями суб'єкта. Тому до групи континуантів аналізованого слова належать російськ. *мóросный* (день) "коли мрячить", *морóсной* "непогожий, дощовий" (середньоурал.), *морóсный* "похмурий (про погоду)" (приамур.), *мóросный* "непогожий, похмурий" (Кузбас), *морóсный, мóросьный* "похмурий, непогожий" (вятськ., свердловськ., арханг.) [3 XIX: 24].

Напрямок деривації від праслов. *moknōti – прикметник праслов. *mokgъ, що дав прикметник *mokrěpъjъ та іменник *mokrědъ / *mokrěda. Праслов. *mokrědъ присутній у російських діалектах: *мóкрედь* "мокрый сніг" (іркут., перм.), "болотисте, сире місце" (казан., перм., кіров.), *мóкрעדь* "усе, що мокре, сама волога, сирість, бруд і негода, мокре місце і час" [1: 880], *мóкрעדь* "велика кількість, надлишок вологи, сирість; екзема" (солікам.), *мóкрעדь* "сирість, бруд" (яросл.), *мóкрет* "сиря погода" (тобол.), *мóкреть* "бруд, сльотава погода" (краснояр.). Аналогічне значення фіксуємо і в варіанті *мокрєда́*

"сирість, бруд" (тульськ., моск.), "сира погода" (рязан.), *мокреда́* "сирість, бруд, дощова погода" (рязан.), *мокри́да* "сирість, сльота" (томськ.) [3 XIX: 135–136]. Спільною рисою вказаних діалектизмів праслов'янської пори є позначення місця або явища з підвищеним вмістом вологи, води, а отже у динаміці семантичних змін від дієслова праслов. *moknŋti до прикметника праслов. *mokŋ i, далі, до іменника *mokrědъ / *mokrěda здійснилася перебудова "дія" → "ознака за дією" → "назва процесу дії за ознакою".

За семантичними і структурними характеристиками корінь дієслова зміни стану праслов. *mъzg- є спорідненим із праслов. *muzg-. Результатом семантичного перетворення основи дієслова праслов. *mъzgatі стало формування девербатива праслов. *mъzga / *mъzgъ. Відображенням у слов'янських мовах цього іменника є російськ. діал. *мзга* "сира, похмура погода" (псков., твер.), *мзга* "тс.; гниль, тля; трухлявість, в'ялість; затхлість" (псков., твер.), *мозга́* "гній" (приамур.), *мозга*, *мазга*, *ма́зка* "кров" (у словниках місце поширення не вказано) [3 XX: 203; 1: 338].

Праслов'янське дієслово *mъzgnŋti, згідно зі словником О. М. Трубачова, співвідносне з *mъždžati / *mъždžiti [3 XXI: 22]. Тому дієслова праслов. *migati та *mъždžati / *mъždžiti є етимологічно спорідненими. Щоправда, значенням праслов. *mъzgnŋti, ймовірно, можна вважати "робитися похмурою, сирою; псуватися, ставати дощовою (про погоду)", яке перетворилося на прикметник *mъzglъ(jъ) "сирий, вогкий, гнилий; зіпсований". На російськомовному ґрунті цей девербатив має відповідники: *мозглый* "насичений вологою, сирістю; гнилий зсередини", діал. *мозглый* "відсирілий, прілий (про деревину)" (сибір.), "тухлий (про продукти)" (перм., забайк., томськ., сибір.), "вогкий, сирий, гнилий (про погоду); затхлий, зіпсований (про предмети)" (калінін.), "прілий" (кузбаськ.). У російських говірках залишилося значення "ознака за дією", притаманне праслов'янському прикметнику.

Похідним з праслов. *morzga вважається праслов. *morzъ із загальною назвою "діяч", яке відбилося у російськ. діал. *мразь* "туманна імла у сирий непогодний час" (вят.), "щось подібне до паморозі" (орл.) та у білор. діал *мразь* "погана погода" (Хойники, поліськ.), продовжене в білор. діал. *мра́зиць* "йти дрібному дощу" [3 XX: 15]. Утворення вказаних ПД від *morskati / *morzgatі демонструє семантичну модель "дія" → "діяч".

Етимологія слова праслов. *moriti "морити, умертвляти, губити" полягає у його походженні від праслов. *mogъ "смерть, пошесть" [3 XIX: 223], чергуванням голосних пов'язане з дієсловом праслов. *mer-ti "мерти" [2: 510]. Подальший розвиток праслов. *moriti здійснювався у напрямку формування назви "той, хто діє", тобто діяча (такою назвою став іменник праслов. *moga "нічний привид, кошмар"), і врешті-решт – у напрямку утворення прикметника, що містить елемент значення "подібний до ночі", а саме праслов. *mogъpъjъ, який у російській мові мав саме таке значення, пор.: *морной*

"похмурий, непогожий" (середьоурал.), *мóрный, мóрная ночь* "темна ніч" [3 XIX: 252–253; 2: 511]. Таким чином, описані трансформації у структурі слів з коренем праслов. *mor- / *mer- завершуються формуванням значенням типу "ознака за дією".

Дієслово впливу праслов. *mokrīti з основою на *-i-ti*, співвідносний з праслов. *mokrĕti, походить від *mokrĕjъ [3 XIX: 139], яке походить від кореня індоєвроп. *māk- "мокий, зволожувати" [2: 498–499]. Від нього у праслов'янську епоху за допомогою суфікса *-v-* утворено прикметник *mokrivъjъ, що мав продовження в давньоруській мові як *мокривыи* "завжди сирий", у російській – діал. *мокривый* "сирий, мокий, вологий" (петерб.), а в білоруській діал. *макрывы* "дощовий" (півн.-зах.). Напрямок семантичного перетворення праслов'янського дієслова – "дія" → "ознака за дією". Звертає на себе увагу похідне в українському діалекті укр. буков. *мокрівник* (бот.) "зірочник" (що зростає у вільшняках та заболочених листяних лісах) – назва за характерним місцем перебування [3 XIX: 139].

Походження назви діяча праслов. *morky I, *-ъve* визначається як парадигматичний варіант праслов. *morka, *morkъ "морок, туман, темрява", пов'язаного чергуванням з основою праслов. *m^hrknōti "меркнути, темніти" [2: 516]. Відповідає йому у польській мові польськ. діал. *mrokiew*, *-kwi*, чол. р. "морок, темрява" (шльонськ. верхн.) [3 XIX: 234].

Дієслово впливу праслов. *kuriti стало твірним підґрунтям для утворення за участю суфікса *-yto* іменника зі значенням суб'єкта дії праслов. *kurĕyto, втіленого у моравському діалекті чеської мови як чеськ. діал. *kouĕyto*, чол. р. "туман" [3 XIII: 134].

Відомо, що праслов. *migati "мигати" походить від індоєвроп. *meigh- "блимати, моргати" (первісно "стягувати повіки"), пов'язаним з індоєвроп. *megh- / *mogh- "тягти" [2: 457], а відповідно до [3 XIX: 26–28], у більш глибокій реконструкції в праіндоєвропейській мові вихідне *mei- / *mi- позначало нестійкий, перемінний рух і мало поширення *-gh-*. З дієслова зі значенням частого руху у праслов'янській мові розвинулися російськ. *имла́* "блискавка на обрії, зазвичай при безхмарному небі" (брян.), *мгла́* "блискавиця", віднесені нами до розряду назв діяча [3 XIX: 26–28].

Спостереження за розвитком семантики вказаного праслов'янізму відповідно до територіальних характеристик дозволяє констатувати найбільш давнє значення з загальним компонентом "погода", сконцентроване у псковському та тверському діалектах, у той час як більш абстрактні поняття передаються на територіях, віддалених від них.

Дієслово *mъz<iti продовжує ряд етимологічно споріднених праслов'янських дієслів *mъzgnōti, *mъždžati / *mъždžiti [3 XXI: 22], оскільки також виводиться з праслов.

*mǐgīti "мрячити, затягати хмарами; жмурити (стягати повіки)" і, врешті решт, – з індоєвроп. *megh- /*mogh- "тягти" [2: 456]. О. М. Трубачов обстоював необхідність розгляду двох дієслів праслов. *mъz<iti: 1) зі значенням "жмуритися"; 2) зі значенням "мрячити", пояснюючи розмитість їх семантичних меж зближенням, контамінацією на певному етапі праслов'янської мови [3 XXI: 179]. Дериватом праслов. *mъz<iti "мрячити" є праслов. *mъgupъ, збережене в російськ. діал. *мгун* "паморозь". Відомо, що паморозь як природне явище – сніговий шар, який утворюється на поверхні з осілих вологих часток повітря в туманну морозну погоду внаслідок мряки, різновид інею. Праслов. *mъgupъ і його відповідник російськ. діал. *мгун* "паморозь" демонструють розвиток значення дії, представленого у праслов. *mъz<iti "мрячити", який завершився утворенням іменного значення "суб'єкт дії".

Серед російських та українських рефлексів девербатива праслов. *kydъ, утвореного від дієслова впливу праслов. *kydati, спостерігаються такі розбіжності у значеннях: російськ. діал. *кидь*, жін. р. "сніг, який щойно випав" (перм., нижньогор., алт., волог., урал., західносибір.), *китъ* (томськ., півд.-зах.), укр. *кидь* "відстань, на яку можна щонебудь кинути" (харків.) [3 XIII: 254; 1: 107].

Аналогічний випадок зустрічаємо у похідного від дієслова праслов. *męti, mъnъ іменника праслов. *mętica, утвореного приєднанням до дієслівної снови суфікса -ica, що має подовження в діалектах російської та української мов: російськ. діал. *мятица* "снігопад із вітром, заметіль" (москов.), "шум, гомін, суєта" (псков., твер.), "м'ялка для льону, коноплі" (арханг.), "м'ятий льон" (арх.), укр. діал. *м'ятица*, *мняльница* (с. Калинівка Поліського р-ну Київської обл.) "дрібна солома, побита при молотінні" (поліськ., київ.) [3 XIX: 19; 1: 978]. Враховуючи значення, притаманні архангельським говіркам російської та поліським говіркам української мов, можна вважати вихідним значення об'єкта дії.

Діалектні девербативи-метеоніми утворилися переважно на базі дієслів фізичної дії з актуалізацією компонентів "суб'єкт", "ознака" та "процес дії". Ареали рефлексії цієї лексики зосереджено в периферійних місцевостях північного, північно-східного, північно-центрального російських, західних та поліських білоруських та західних і поліських українських регіонів. Окремі семантичні компоненти південнослов'янського діалектного словотвору виявляють специфічну спорідненість із діалектами, що входять у наш час до інших слов'янських ареалів (наприклад, чакавські говірки хорватської є пов'язаними з західноболгарськими і східномакедонськими говірками, галицькими українськими або північно-східними білоруськими та північноросійськими говірками). Чеські ареали рефлексії прамовних діалектних метеонімів зосереджено переважно в моравському регіоні, польські – у шльонських місцевостях. Семантичні трансформації східнослов'янського

діалектного масиву координують з діалектами, що входять у наш час до балтійських та північногерманських мов.

Дослідження ПД кожної зі слов'янських мов з урахуванням усіх мікрозон їхнього поширення дозволяє створити нову базу для розв'язання проблеми реконструкції праслов'янської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даль, В. И. (1981). Толковый словарь живого великорусского языка. М.: Русский язык, 1981). Т.2. [Dal', V. I. (1981). *Tolkovyy slovar' zhivogo velikorussskogo yazyka*. М.: Russkij yazyk, 1981). Т.2.].
2. Мельничук, О. С., ред. (1989). Етимологічний словник української мови. К. : Наукова думка. Т. 3. [Melnychuk, O. S., red. (1989). *Etymolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy*. К. : Naukova dumka. Т. 3.].
3. Трубачев, О. Н., ред. (1987–1994). Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд. Вып. XIII–XXI. М.: Наука, ИРЯ РАН. [Trubachev, O. N., red. (1987–1994). *E'timologicheskij slovar' slavyanskix yazykov: Praslavyanskij leksicheskij fond*. Вып. XIII–XXI. М.: Nauka, IRYa RAN.].
4. Мартынаў, В.У., рэд. (1991). Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Мінск: Акадэмія навук БССР. Т. 7. [Martynaw, V.U., rjed. (1991). *Jetymalagichny slownik belaruskaj movy*. Minsk: Akadzemija navuk BSSR. Т. 7.].